'Leer ze op hun nek

Meer dan de helft van het verplegend personeel heeft op het werk te maken met seksuele intimidatie. Diverse betrokkenen menen dat er tijdens de opleidingen niet voldoende aandacht aan wordt besteed. Leer uw studenten met ongepast seksueel gedrag om te gaan.

"Wat een knappe zuster hebben we vandaag!", roept de 42-jarige patiënt uit zaal drie. "Kom je mij zo effe lekker wassen?" Met een rood hoofd verlaat de 17-jarige stagiaire de zaal. "Niets van aantrekken", doet de praktijkbegeleidster de situatie af. Maar de volgende dag op school spookt de situatie de student Verpleegkunde alsmaar door haar hoofd. Het liefst zou ze aan haar docent willen vragen hoe ze op de desbetreffende patiënt zou kunnen reageren of haar probleem met haar klasgenoten willen bespreken. Maar ze durft niet en houdt haar mond. "Seksuele intimidatie is een erg gevoelig onderwerp. Snijd je als docent het onderwerp niet aan, dan komen je studenten er ook niet mee", zegt Mathilde Bos, docent Verpleegkunde aan de Hogeschool Utrecht. "Studenten Verpleegkunde zijn vaak jonge meiden. Ze zijn bezig een professionele beroepshouding aan te leren. Maar als ze ineens aangesproken worden op hun vrouwzijn, zoals bij seksuele intimidatie het geval is, dan zijn ze ineens het meisje dat bij de bushalte wordt lastiggevallen. Ze denken dat je met dit soort situaties om moet leren gaan in de disco en op straat. Dat het beroepsontwikkeling is waar je een visie op kunt hebben, komt niet bij ze op. Bovendien roepen ervaringen met seksuele intimidatie altijd schuld- en schaamtegevoelens op bij het slachtoffer. Vaak voelen zij zich verantwoordelijk voor het gedrag van de ander." Niet alleen studenten hebben volgens Bos moeite om het onderwerp aan de orde te stellen. Docenten vinden het ook niet altijd makkelijk. Seksualiteit ligt nog altijd in de taboesfeer. En praat je over seks, dan wordt het gesprek al snel persoonlijk en intiem. Bos meent dat de wijze waarop seksuele intimidatie in de opleidingen wordt behandeld dan ook sterk verschilt. "Ik denk dat de ene docent het regelmatig aanroert en daarom ook regelmatig verhalen van studenten te horen krijgt, terwijl de andere het nooit noemt. Juist het benoemen is ontzettend belangrijk. Mijn indruk is dat in de opleidingen veel aandacht besteed wordt aan onderwerpen die met seksuele intimidatie te maken hebben, zoals assertiviteit, agressie, persoonsvorming en meningsvorming. Dan lijkt het wel in orde te zijn. Maar dat is niet genoeg; het moet specifieker. Praat je over grenzen stellen, lichamelijke intimiteit, afstand versus nabijheid, dan heb je nog steeds het woord seksualiteit niet genoemd. Laat je studenten desnoods zeggen dat ze nooit last hebben van seksuele intimidatie, dan hebben ze het woord maar eens over hun lippen gekregen."

Begrippenkader

Joke Leijdekker, docent Verpleegkunde aan het Rijn IJssel College in Arnhem, vindt het ook erg belangrijk om tijdens de opleiding expliciet over seksualiteit te praten. "Veel leerlingen zijn jong en wonen nog thuis. Sommigen weten niet wat een erectie of wat masturbatie is. Dat bespreken wij in onze lessen en we behandelen ook bijvoorbeeld de anatomie van de geslachtsorganen. Verder is het belangrijk dat studenten tot een begrippenkader komen: Wat is aanraken? Wat versta je onder knuffelen? Wat is intimiteit voor jou? Ook seksuele intimidatie komt aan de orde. We bespreken standaardantwoorden die je kunt

haren te vertrouwen'

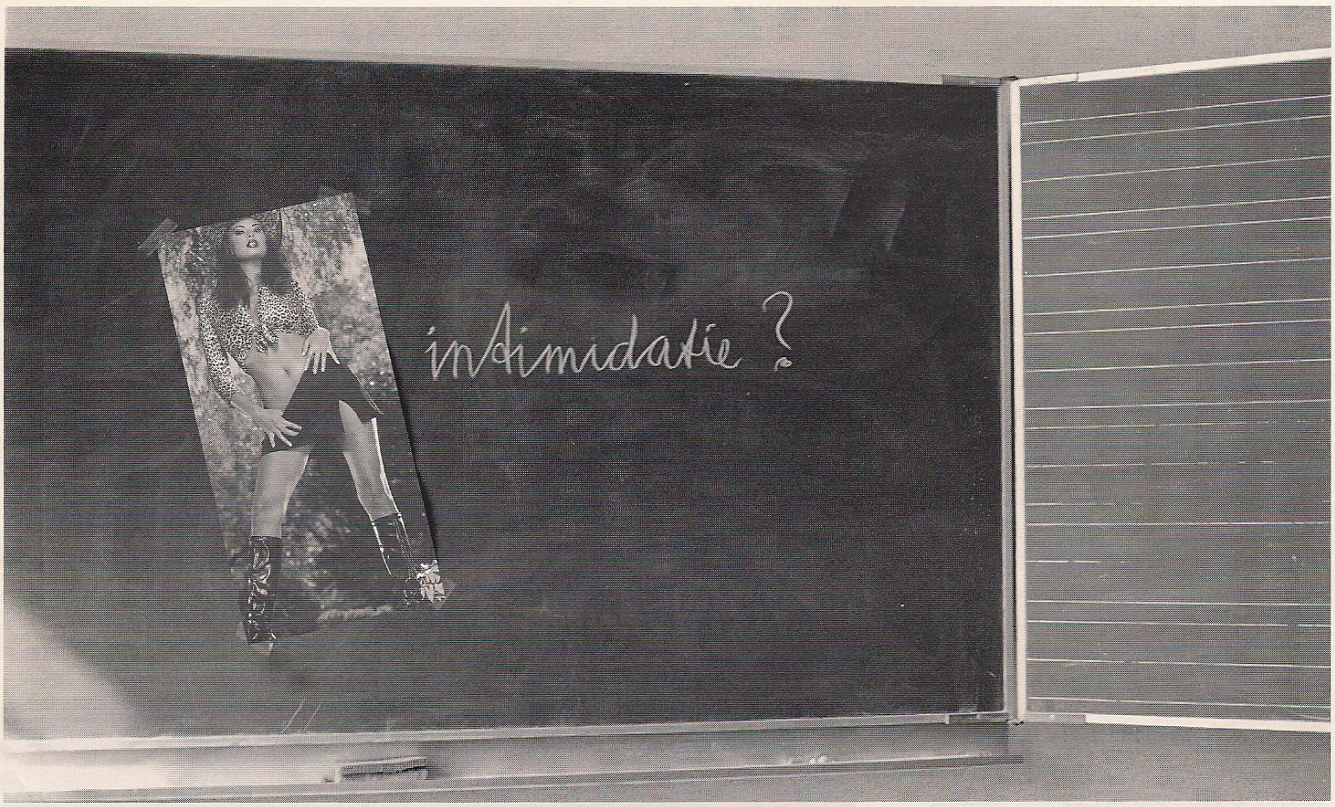

Fotografie: Suzanne Dorrestein

Leerlingen moeten gestimuleerd worden tot nadenken over gewenste en ongewenste intimiteiten

geven op het moment dat je ermee te maken krijgt, bijvoorbeeld: 'Dit is niet mijn taak; hier ga ik niet op in'. We leggen onze leerlingen uit dat ze ook non-verbaal kunnen reageren, bijvoorbeeld door de hand van een handtastelijke zorgvrager te pakken en terug te leggen of door even weg te gaan als een cliënt een stijve piemel krijgt."

Ondanks haar aandacht voor seksuele intimidatie merkt Joke Leijdekker dat de opleiding nog niet voldoende aansluit bij de praktijk. Naast algemene richtlijnen zou er naar haar mening gewerkt moeten worden met specifieke voorbeelden. Want elke patiënt, verplegende en zorgvrager is anders. "Er zouden vaardigheidslessen moeten zijn waarin leerlingen met behulp van acteurs en rollenspelen situaties kunnen oefenen. Maar daar is momenteel helaas geen geld voor. De zorginstellingen hebben overigens ook een taak bij het aanpakken van dit probleem. Als een cliënt bij een instelling binnenkomt wordt er van alles met hem besproken: eten, slapen, ontlasting, noem maar op. Maar over iemands beleving van seksualiteit en intimiteit: geen woord. Het kan zijn dat iemand al veertig jaar naast zijn partner slaapt en dat is opeens voorbij. Krijgt hij een erectie als hij aangeraakt wordt, dan is het ineens een 'oude viezerik'. Wij benadrukken in onze lessen dat seksualiteit een natuurlijke behoefte is die iedereen heeft en dat een uiting daarvan niet meteen een viezerik van iemand maakt."

Nog niet concreet

Marijke Buitenhuis is opleidingscoördinator bij Verpleeghuis Talmahof in Emmeloord. Ook zij is van mening dat seksuele intimidatie niet voldoende aan bod komt tijdens de opleidingen. "Toen ik twee jaar geleden de praktijkopleiding gaf hadden we blokken over seksualiteit, maar

seksuele intimidatie kwam daarin niet expliciet aan de orde. Ik vind dat dit wel zou moeten, zowel in de theoretische als in de praktijkgerichte opleidingen. Wij krijgen hier tenslotte te maken met voorbeelden uit de praktijk, dus dan kun je daar gericht over gaan praten. Maar dat is momenteel nog niet concreet. Dit terrein is bij ons nog in ontwikkeling en ik vermoed dat dat bij veel instellingen zo is. Aan de andere kant heb ik ook het gevoel dat de problematiek hier niet zo speelt. Wij zijn een verpleeghuis en psychogeriatrische cliënten weten vaak niet meer zo van de hoed en de rand. Bovendien ligt de gemiddelde leeftijd van onze bewoners boven de 75 jaar."
Mathilde Bos reageert lichtelijk geschokt op de voorstelling dat seksuele intimidatie in een verpleeghuis niet zo speelt. "Onderzoek toont aan dat in verpleeghuizen ongeveer vijf procent van de bewoners ongepast seksueel gedrag vertoont. Als één bewoner op een afdeling zich schuldig maakt aan seksuele intimidatie, dan krijgen alle verplegenden en verzorgenden om hem heen daar mee te maken. Zelfs de schoonmaakster. Ik denk dat je dus wel kunt zeggen dat bijna iedereen die in een verpleeghuis werkt daar na verloop van tijd mee te maken heeft. De leeftijd van de cliënt biedt geen enkele garantie dat je minder snel lastig gevallen wordt. Hoewel je je misschien wel minder snel bedreigd zult voelen. Persoonlijk heb ik bij 80-plussers zoiets van: je kunt wel een beetje grabbelen en graaien, maar als ik wegloop ben ik nog altijd sneller."

Definitie

Om ontkenning of verwarring omtrent seksuele intimidatie te voorkomen, is het volgens Mathilde Bos belangrijk om tijdens de opleiding het begrip te definiëren. Zij sluit zich aan bij de definitie in de Arbowet, die seksuele intimidatie omschrijft als ongewenste seksueel getinte aandacht. "Seksuele intimidatie is dus een subjectief begrip. Alles wat een student als ongewenst ervaart, valt binnen de definitie. Dat kan voor de een zijn als een cliënt haar met de ogen volgt of 'schatje' noemt, terwijl een ander een natte zoen slechts als een uiting van genegenheid ervaart. Wat je je studenten eigenlijk moet leren is om op hun nekharen te vertrouwen. Als die overeind gaan staan, dan is er voor die persoon een grens overschreden. Leer studenten om naar hun eigen gevoel te luisteren en dit serieus te nemen. Rollenspelen zijn hiervoor uitermate geschikt, bijvoorbeeld binnen een assertiviteitstraining. Leren vertrouwen op je eigen nekharen en daarnaar handelen is oefenen, oefenen en oefenen.
Vertel studenten wat ze verder kunnen doen als ze te maken krijgen met seksuele intimidatie. Leg ze uit wat de procedures zijn in instellingen en hoe ze steun kunnen zoeken bij collega's. Bespreek mogelijke oplossingen in teamverband. Een cliënt kan ook verzorgd worden door twee verplegenden in plaats van één. Of door een mannelijke collega. Seksuele intimidatie komt voor, daar kun je als docent weinig aan veranderen. Maar je kunt wel helpen het wat gewoner, bespreekbaarder te maken. Gewoon door het te benoemen en het daarmee uit de taboesfeer te halen. Daarmee kun je voor je studenten veel betekenen."

Marjolein Wolf

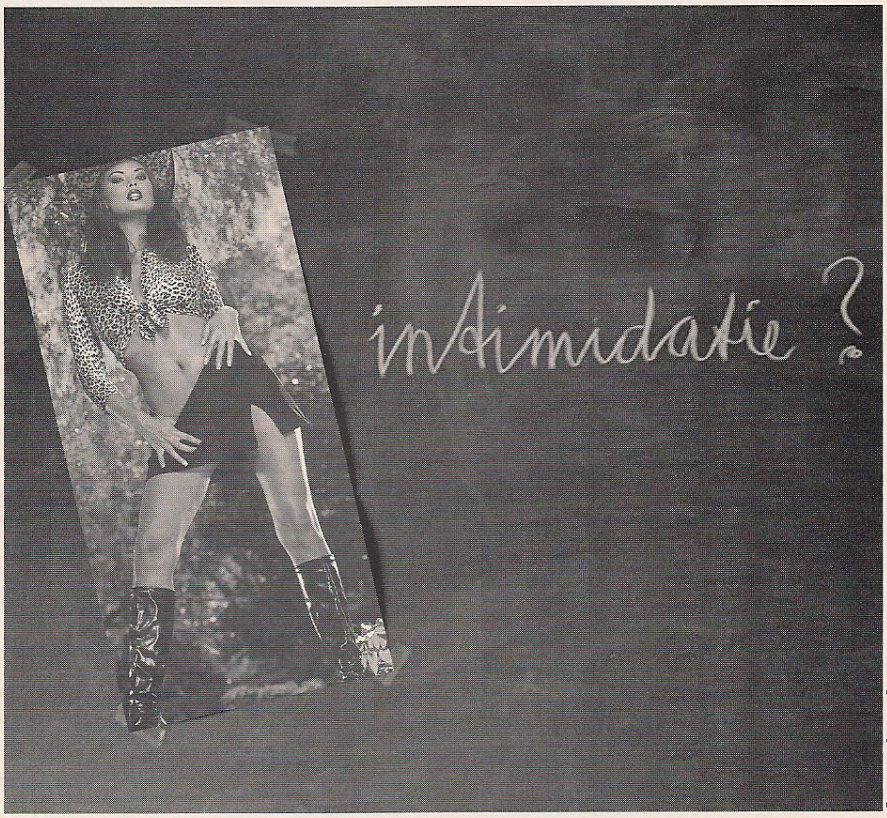

Fotografie: Suzanne Dorrestein